

УДК 811:111'42:81'255.4:82-34

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ДІАЛОГ КУЛЬТУР: ТРИ ЕТАПИ ВІДТВОРЕННЯ НЕПРЯМОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ АНАЛІЗУ ТЕКСТУ ОРИГІНАЛУ Й ТЕКСТУ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ БАЙКИ БЕРНАРДА МАНДЕВІЛЯ “THE GRUMBLING HIVE: OR, KNAVES TURN'D HONEST”)

Главацька Ю.Л., к. філол. н., доцент,
доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики
Херсонський державний університет

У статті пропонується опис трьох етапів відтворення непрямой комунікації як діалогу між різними культурами, між автором оригінального тексту й автором тексту перекладу англійської байки XVIII століття. Робиться спроба аналізу мовних засобів актуалізації парадоксальності думок автора, підґрунтя яких становлять параболічний та есеїстичний типи мислення.

Ключові слова: переклад, міжкультурна комунікація, мовна комунікація, непрямий діалог, діалог культур, параболічний та есеїстичний типи мислення.

В статье предлагается описание трех этапов отображения непрямой коммуникации как диалога между различными культурами, между автором оригинального текста и автором текста перевода английской басни XVIII столетия. Делается попытка анализа языковых средств актуализации парадоксальности мыслей автора, в основе которых лежат параболический и эссеистический типы мышления.

Ключевые слова: перевод, межкультурная коммуникация, языковая коммуникация, непрямой диалог, диалог культур, параболический и эссеистический типы мышления.

Ilavatska Y.L. INTERCULTURAL COMMUNICATION AS A DIALOGUE OF CULTURES: THREE STAGES OF REFLECTING INDIRECT COMMUNICATION (THE CASE STUDY OF THE TEXT-ORIGINAL AND TEXT-TRANSLATION OF ENGLISH FABLE “THE GRUMBLING HIVE: OR, KNAVES TURN'D HONEST” BY BERNARD MANDEVILLE)

The article presents the description of three stages of reflecting indirect communication as the dialogue between different cultures, the author of original text and the author of text-translation of the English fable of the XVIII century. The attempt of the analysis of verbal means actualization of the author's paradoxical thoughts based on parabolic and essayistic types of thinking is made in the article.

Key words: translation, intercultural communication, language communication, indirect dialogue, dialogue between cultures, parabolic and essayistic types of thinking.

Постановка проблеми. Переклад – це, безсумнівно, дуже давній і важливий різновид людської діяльності, без якої важко було б уявити такі важливі історичні події, як створення великих імперій, населених численними та багатомовними народами, утвердження культури правлячої нації, розповсюдження релігійних і соціальних учень [1, с. 4]. А міжкультурна комунікація, у свою чергу, являє собою атрибут соціокультурного життя суспільства, у соціальному просторі якого відбувається взаємодія з підсистемами культури (всередині окремої культури), між різними культурами, в просторовому й часовому вимірах, а також між суб'єктами-носіями на рівні окремої культури та міжкультурного спілкування. Міжкультурна комунікація розвивається на основі діалогу культур [2].

До суспільно значущого жанру, що містить у собі ємні моделі соціальної поведінки людини, належить байка – «присудок до багатьох підметів» (О. Потебня). Байка ста-

вить питання, порушує глобальні проблеми суспільства, стає об'єктом культури та інструментом вивчення соціуму. Байка є засобом презентації повсякденного життя індивідуума [3, с. 422].

Уже неодноразово в публікаціях ми зазначали про дві загальні протилежні тенденції в розвитку англійської байки – тенденція до уподібнення до тексту-прототипу й тенденція до руйнації класичного жанру байки, які зумовлюють основні віхи історичного розвитку в аспекті її онтологічних і гносеологічних властивостей. Англійська байка є відкритим текстом, оскільки, по-перше, реінтерпретація сюжету протексту уможливує обмін інформацією між першоджерелом і навколишнім світом; по-друге, текст англійської байки синтезує елементи інших жанрів, зокрема жанру короткого оповідання [4, с. 9].

У теорії та практиці перекладу існують неоднакові ступені наближення до оригі-

налу, різні типи «присвоєння» іншомовних текстів: власне переклад, переспів, адаптація, переробка. Адаптація як суто ужиткове пристосування стилістики, композиції та змісту оригіналу до культурно-історичних, вікових, професійних особливостей і естетичних уподобань читацької аудиторії поширена в жанрі байки. Прикладами, які ілюструють наведену думку, можуть слугувати переклади сюжетів архаїчних байок Езопа в переробках відомих байкарів різних культурно-історичних епох: Ж. Лафонтена (Франція, епоха Відродження), Г. Лессінга (Німеччина, доба Просвітництва), І. Красіцького (Польща, епоха Просвітництва), І. Крилова (Росія, доба Просвітництва), Л. Глібова (Україна, епоха Просвітництва) тощо.

Жанрові ознаки байки, яка аналізується, вже нами виявлені за допомогою семантичного аналізу тексту [5, с. 336], встановлено, що вони відрізняються від прототипових ознак традиційної байки. Ми також намагалися описати процес *мовної комунікації*, застосовуючи семантико-когнітивний підхід, який об'єднує лінгвістичні знання зі знаннями про світ як результат взаємодії ієрархічних структур знань – фреймів [5, с. 332–334].

Постановка завдання. Мета наукового пошуку полягає в тому, щоб показати, як саме діалог культур як умова самозбереження людства реалізується в тексті оригіналу й тексті перекладу англomовної байки Б. Мандевіля “The Grumbling Hive: or, Knaves Turn'd Honest”; який вплив здійснює байка на адресата шляхом *непрямого діалогу, непрямой комунікації*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перший етап. *Запозичення сюжету як обмін інформацією між першоджерелом, текстом оригіналу й текстом перекладу.*

Прототиповим текстом для байки, яка аналізується, є байка Езопа «Бджоли та Зевс». У цій класичній байці йдеться про бджіл, що звернулися до Зевса з проханням надати їм силу жалити кожного, хто підійде до їхніх сот. Зевс розлютився щодо злого норову бджіл і зробив так, щоб, ужаливши кого-небудь, вони втрачали жало, а разом із цим і життя. Тема бджіл, які не задоволені та жаліються, їхнє звернення до Зевса й покарання, яке він надсилає їм, задовольняючи їхнє прохання, є загальною й для Езопа, й для Б. Мандевіля: *The last Thing was not done amiss, / Or cross'd the Publick Business; / But all the Rogues cry'd brazenly, / Good Gods, had we but Honesty! / Merc'ry smiled at th'Impudence; / And Others*

call'd it want of Sence, / Always to rail at what they loved: / But Jove, with Indignation moved, / At last in Anger swore, he'd rid / The bawling Hive of Fraud, and did. / The very Moment it departs, And Honsty fills all their Hearts; / There shews 'em, like the Instructive Tree, / Those Crimes, which they're ashamed to see? [6] – Прекрасно шли у пчел дела, / И польза всем от них была, / И все же все кричали: «Боги, / Хотим жить честно! Будьте строги!» / Услышав их мольбы, Гермес / Лишь усмехнулся; но Зевес / Сказал, сверкнувши гневным оком: / «Что ж, это будет им уроком». / И вот – о чудо из чудес! – / Из жизни пчел обман исчез; / Забыты хитрости и плутни, / Все стали честны, даже трутни; / И вызывает только стыд / У трезвых пчел их прежний вид [7, с. 16].

Однак дуже різняться, навіть полярні, рішення цієї теми. Мораль Езопа прозора: злісні люди самі собі заподіюють шкоду. Мораль байки Б. Мандевіля складна та парадоксальна: те, що вважається злом у кожного окремого індивіда, є благом для суспільства загалом. Ускладнення змісту й парадоксальність смислу англomовної байки стало результатом модифікації її форми, що й віддзеркалилося в її жанрово-стилістичному забарвленні та композиційно-смісловій структурі [5].

Другий етап. *Віддзеркалення ідей панівної доби як діалог між фундаторами ідей, автором тексту оригіналу й автором тексту перекладу.* В основі такої комунікації лежить парадоксальність думок, «завуальована» інакомовністю та вербалізована контрастивними стилістичними засобами, які сприяють утворенню парадоксального образу людини.

У добу Просвітництва в центрі уваги байкаря знаходиться зображення недосконалості світу й людської природи [8, с. 97]. Людина концентрує в собі «протилежні добродійності», тобто є персоніфікацією певного пороку. Водночас соціалізація та розвиток економічних відносин у XVIII столітті, що корелює з однією з характеристик цієї культурно-історичної епохи – проблемою найкращої побудови суспільства, стали сприятливим ґрунтом для визначення особистості як продукту соціальних та економічних сил.

Застосування концептуального аналізу тексту байки Б. Мандевіля дало можливість реконструкції двох концептуальних полів. Перше з них – це «людина як продукт соціальних та економічних сил», що складається з двох підкласів: «соціальні відносини» (12 концептів у 35 вживаннях) та «економічні відносини» (3 концепти в 15 вживаннях).

Найчисленнішими за кількістю актуалізацій у цьому концептуальному полі є БАГАТСТВО/БІДНІСТЬ (7 уживань), ТОРГІВЛЯ/БІЗНЕС (9 уживань), ПРИВАТНІ ДОХОДИ/СУСПІЛЬНІ ДОХОДИ (6 уживань).

Другим концептуальним полем постає поле «людина як персоніфікація певного пороку»; воно є більш насиченим, ніж концептуальне поле «людина як продукт соціальних та економічних сил», тому що охоплює 22 концепти, реалізовані в 71 контекстуальному вживанні. Концептуальне поле «людина як персоніфікація певного пороку» містить три підкласи – «професії», «шахраї», «негативні дії/людські пороки».

Підклас «професії» об'єднує 5 художніх концептів, які реалізовано в 10 вживаннях. Підклас «шахраї» нараховує 10 контекстів, які передають значення 6 художніх концептів комічного. Підклас «негативні дії/пороки» складається з 11 концептів (51 вживання). Домінуючими концептами є ШАХРАЙСТВО (15 уживань), ОБМАН/НЕЧЕСНІСТЬ (14 уживань).

Підкласи «професії» та «шахраї» доповнюють один одного (тотожна кількість уживань – 10), оскільки в тексті байки “The Grumbling Hive: or, Knaves Turn'd Honest” представники всіх перелічених професій асоціюються з шахраями. Адвокат, наприклад, є персоніфікацією нечесності: *The Lawyers, of whose Art the Basis / Was raising Feuds and splitting Cases, / Opposed all Registers, that Cheats / Might make more Work with dipt Estates; / As were't unlawful, that one's own, / Without a Law-Suit, should be known. / They kept off Hearings willfully, / To finger the retaining Fee; / And to defend a wicked Cause, / Examin'd and survey'd the Laws / As Burglars Shops and Houses do; To find out where they'd best break through* [6] – *Здесь каждый адвокат владел / Искусством раздувань дел / И, ловко разжигая споры, / Клиентов грабил хуже вора. / Суды веденья тяжб всегда / Растягивали на года, / Однако было все в порядке, / Когда судье давали взятки; / За эти воздаянья он / Так рьяно изучал закон, / Как взломщик изучает лавки, / Чтоб лучше обобрать прилавки* [7, с. 12].

Вулик, якого описує байкар, не є суспільством загалом, а представляє Англію XVIII століття – монархічне, багате, індустріальне, загарбницьке суспільство, яке складається з торгівців, ледарів, шахраїв, крадіїв, промисловців. Загальне суспільне благо вилучається з протилежності інтересів членів

суспільства: дехто володіє багатством, нічого не роблячи, інші ледве можуть харчуватися через виснажливу працю (концептуальний оксиморон БАГАТСТВО vs. БІДНІСТЬ). Суспільство розглядається байкарем як процес обміну, де все змінюється, тече та продається. До цього процесу залучено й отримання хабару, й одержання прибутку, і шахрайство, тобто в державі формується певна система правил, яка виникає з різноманітних можливостей використовувати гроші.

Підґрунтям парадоксального образу людини, за результатами семантико-концептуального аналізу, є лінгвокогнітивна процедура контрастивного мапування, що виявляється через використання автором сатиричної іронії як форми парадоксальності, особливості якої зумовлені вживанням значної кількості контрастивних стилістичних засобів у макроконтексті: *As Sharpers, Parasites, Pimps, Players, / Pick-Pockets, Coiners, Quacks, Sooth-Sayers, / And all those, that, in Enmity / With down-right Working, cunningly / Convert to their own Use the Labour / Of their good-natur'd heedless Neighbour: / These were called Knaves* [6] – *Плуты, хануги, сутенеры, / Гадалки, шарлатаны, воры – / Все шли на хитрость и обман, / Дабы набить себе карман. / А впрочем остальные тоже / С мошенниками были схожи* [7, с. 11]; *And whilst these holy Drudges starv'd, / Some lazy Ones, for which they serv'd, / Indulg'd their Ease, with all the Graces / of Health and Plenty in their Faces* [6] – *Пока жрецы вовсю радели, / Те, кто их нанял, богатели, / Благополучием своим / Весьма обязанные им* [7, с. 12].

Антитеза в наведених прикладах сформована на основі зштовхування номінативних одиниць, у семантиці яких актуалізовано контрастивні ознаки. Так, одиниці *Knaves* і *down-right Working*, *Drudges* і *lazy Ones* контрастують за ознакою, яка міститься в їх семантиці, а саме спостерігаємо опозицію концептів БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ vs. ПРАЦЯ, ШАХРАЙСТВО vs. ЧЕСНІСТЬ, БАГАТИЙ vs. БІДНИЙ. Деталізовані концептуальні схеми з'єднуються в концептуальний оксиморон ЗЛО vs. ДОБРО, концептуальна опозиція якого реалізується в вищенаведених прикладах шляхом протиставлення мовленевих одиниць – антонімів.

Актуалізацію концептуального оксиморона ЗЛО vs. ДОБРО спостерігаємо в словесному поетичному образі *Thus every Part was full of Vice, / Yet the Whole Mass a Paradise* [6] і його перекладі *Пороком улей был снедаем, / Но*

в цілому він являвся раєм [7, с. 14], де концепт ЗЛО зштовхується з концептом ДОБРО, тому що в семантиці слова *vice* міститься ознака негативного, а в семантиці номінативної одиниці *paradise* – ознака позитивного. Через контрастивне аналогове мапування порок осмислюється як двигун торгівлі й промисловості та є причиною розквіту країни: “*Thus Vice nursed Ingenuity, / Which join'd with Time; and Industry / Had carry'd Life's Conveniences, / It's real Pleasures, Comfort, Ease*” [6] – *Плоды пороков пожиная, / Цвела держава восковая. / Изобретательность и труд / Впрямь чудеса творили тут. / Покой, комфорт и наслаждение / Сполна вкушало население* [7, с. 15].

У суспільстві, яке зображене автором, підприємець і робітник взаємно надають один одному роботу, проте не взаємно збільшують добробут один одного (МЕТА vs. ЗАСІБ). На нашу думку, парадоксальною є концептуальна схема ПРИВАТНІ ДОХОДИ Є СУСПІЛЬНІ ДОХОДИ. Досягнення приватних доходів здійснюється людиною через обман, розкіш і гордівливність – така «трилогія пороків», що стають причиною добробуту й величі ледащої, нечесної людини зокрема та всього суспільства загалом.

Отже, основа суспільства, за Б. Манделівем, – це зло як головний принцип, котрий надає міцну базу життя та підтримку будь-якій торгівлі й професіям без винятку. Зло фундаментально не лише для соціального добробуту, а й для існування суспільства, в якому обман – це основа торгівлі, а суд – захист обману: *All Trades and Places knew some Cheat, / No Calling was without Deceit* [6] – *И были в улье том едва ли / Занятья, где б не плутовали* [7, с. 11].

Добродійність суперечить розквіту суспільства, тобто веде до його занепаду, а порок, у свою чергу, суперечить занепаду, тобто веде до розквіту держави: добродійність знаходиться в такому самому відношенні до занепаду, як і порок – до розквіту.

Математичний дріб

$$\frac{\text{добродійність}}{\text{занепад}} = \frac{\text{порок}}{\text{розквіт}}$$

не має спільного знаменника. Виходячи з того, що жодне суспільство не може стабільно розвиватися, не долаючи кризи, спільним знаменником має бути сума «занепад» + «розквіт», що й призводить до суположення чисельників – «добродійність» і «порок». Б. Манделівель індуктивно вводить «економічну» гармонію. Ілюстрацією цієї думки слугують наведені приклади, котрі є вербалі-

зованими як у розповідній частині (*And Virtue, who from Politics / Had learn'd a Thousand cunning Tricks, / Was, by their happy influence, / Made Friends with Vice: And ever since / The worst of all the Multitude / Did something for the common Good* [6] – *И, вняв политики урокам, / Дружила нравственность с пороком; / Тут и преступница-пчела / Для пользы общества жила* [7, с. 14]), так і в останніх рядках, містять думку, прямо протилежну щодо окремого існування пороку: *Bare Virtue can't make Nations live / In Splendour* [6] – *Чтоб стать народ великим мог, / В нем должен свить гнездо порок; / Достатка – все тому свидетель – / Не даст ему лишь добродетель* [7, с. 21]. Отже, спостерігаємо зіткнення парадоксальних ситуацій, що становить підґрунтя комічного потенціалу сатиричної іронії.

Розвиток держави розглядається як фізична експансія, захоплення нових володінь, функціонування власності, що суперечить тезі права на власність, яке, згідно із Дж. Локком, тісно корелює з високим ступенем оцінки труда людини: «власність кожного індивіда є результат його праці» [9, с. 385], «труд є правовий титул власності» [9, с. 385]. Істинна форма існування людини – приватна форма корисної праці, економічна діяльність, промисли й торгівля [10, с. 66], а людина є продуктом дії соціальних і економічних сил, це індивід, який створює матеріальні блага [9, с. 385].

Природний баланс, гармонізація двох антиномій (добродійності й пороку) є підґрунтям закону єдності й боротьби протилежностей (Гегель). Саме боротьба спонукає до руху, надає імпульс до певних діянь, які стають двигунами держави. Добродійність не можна набути Божою милістю; це людська діяльність, активна праця, боротьба з особистими пристрастями заради вигоди інших людей у суспільстві з метою створення матеріальних благ, а не постійні скарги та бездіяльність.

З погляду раціоналізму, а саме теорії Т. Гоббса, «зусилля» можна визначити як невеличкий початок руху. Щастя полягає в процвітанні, тобто такої речі, як статичне щастя, немає, крім, звичайно, небесних радощів, що виходять за межі людського розуміння [11, с. 460]. З метою підкреслити незначність праці в житті бджіл, котрі є персоніфікацією образу людини, їхню пасивність Б. Манделівель уживає оксюморон “*empty Glory*” – «пуста слава» та мейозіс “*little Pains*” – «незначні зусилля».

Підґрунтям формування парадоксального образу людини, який впливає на рекон-

струкцію композиційної моделі створення комічного смислу в тексті байки “The Grumbling Hive: or, Knaves Turn’d Honest”, є бажання автора ухопити різнопланові, суперечливі ознаки й властивості предметів і явищ, які описуються словесними поетичними образами. Тобто йдеться про есеїстичний тип мислення [12 с. 53]: суположення реального природного світу бджіл як працелюбних, діяльних комах і можливого світу, змалюваного в байці за допомогою алегоричного відображення усталеної метафори “Kingdom of Bees”, основою якої є архетипні образи-символи ВУЛИК Є СУСПІЛЬСТВО і БДЖОЛА Є ПРАЦЕЛЮБНІСТЬ.

Ураховуючи здобутки Л. Белехової щодо виявлення есеми, яка є ядром образу [12, с. 274], ми вважаємо доцільним записати дві концептуальні схеми (першу, що відображає природний стан бджоли-комахи, і другу, яка є комбінацією авторської точки зору, вилученої із семантичного простору тексту, та думки, що оформилася в результаті інтерпретації тексту) у вигляді чисельника й знаменника та скоротити однорідні члени рівняння.

$$\frac{\text{БДЖОЛА}}{\text{ПРАЦЕЛЮБНІСТЬ}} \times \frac{\text{—ПРАЦЕЛЮБНІСТЬ—}}{\text{ДОБРОДІЙНІСТЬ}} \times \frac{\text{—ВУЛИК—}}{\text{ВМІСТ ЗГУРТОВАНОСТІ}} \times \frac{\text{СУСПІЛЬСТВО}}{\text{—ВУЛИК—}}$$

У результаті отримуємо есему БДЖОЛА = ДОБРОДІЙНІСТЬ (ДОБРОДІЙНА КОМАХА), ЗГУРТОВАНЕ СУСПІЛЬСТВО.

$$\frac{\text{—СУСПІЛЬСТВО—}}{\text{ВМІСТ ДОБРОДІЙНОСТІ І ПОРОКУ}} \times \frac{\text{ВУЛИК}}{\text{—СУСПІЛЬСТВО—}} \times \frac{\text{ЕГОЇЗМ}}{\text{—ПОРОК—}} \times \frac{\text{—РОЗКВІТ—}}{\text{ПРАЦЕЛЮБНІСТЬ}} \times \frac{\text{—ПРАЦЕЛЮБНІСТЬ—}}{\text{ДОБРОДІЙНІСТЬ}} \times \frac{\text{—ДОБРОДІЙНІСТЬ—}}{\text{—РОЗКВІТ—}} \times \frac{\text{—ПОРОК—}}{\text{ЗАНЕПАД}}$$

Есема другої концептуальної схеми полягає в такому: ВУЛИК=ВМІСТ ДОБРОДІЙНОСТІ Й ПОРОКУ, ЕГОЇЗМ=ЗАНЕПАД СУСПІЛЬСТВА.

Підкреслення реалізації домінантної ідеї байки (добродійність є наполеглива праця, егоїзм є пороком, що призводить до занепаду країни) здійснюється через аналіз архетипу ДЕРЕВО – стійкого міфологічного й культурного символу життя [13, с. 120] – і концептуальної метафори ДЕРЕВО Є ВЧИТЕЛЬ: “... he’d rid / The bawling Hive of Fraud, and did / The very Moment it departs, / And Honesty fills all their Hearts; / There shews ‘em, like the Instructive Tree, / Those Crimes, / which they’re

ashamed to see” [6]. Вербалізація наведеної концептуальної метафори не віддзеркалена під час перекладу цього уривку. Невідповідність використання часових форм дієслів – *did, departs, shews, are ashamed*, що вжиті в теперішньому часі, щодо дієслова в минулому часі, на нашу думку, набуває специфічної конотації, а саме вказує на небажання автора відверто підкреслити факт зміни у вулику та, на нашу думку, ілюструє факт двоїстості змісту байки й деталізує сутність парадоксального художнього мислення.

Третій етап. *Актуалізація основних функцій процесу комунікації.* На думку Г. Лассуела, комунікація за своєю сутністю – це управлінський процес [14, с. 97]. Виокремлення трьох основних функцій комунікації, за Г. Лассуелом, дає можливість опису їх застосування на прикладі тексту байки Б. Мандевіля.

По-перше, це спостереження за навколишнім середовищем, виявлення загроз і можливих впливів на цінності суспільства та його складових. У тексті байки The Grumbling Hive: or, Knaves Turn’d Honest автор перераховує всі «добродійності» державного устрою Англії XVIII століття: голод голодних, ситість ситих, обман як основа торгівлі, суд як захист шахрайства, тобто здійснюється опис (сатиричний) світу, де панує кричуща несправедливість.

По-друге, це кореляція компонентів суспільства в реагуванні на навколишнє середовище. Б. Мандевіль ілюструє взаємозв’язок двох величин – пороку та добродійності – як несумісних понять у свідомості людини, проте сумісних, хоча і парадоксальних у тексті байки.

По-третьє, це передача соціальної спадщини через покоління. У байці автор робить висновок, що за допомогою лише добродійності не можна зробити суспільство процвітаючим, а пиха, розкіш та обман загалом вигідні, корисні й необхідні для нього. Такий висновок залишається повністю придатним для будь-якого суспільства, де капітал закладається шахрайством і слугує через нестабільність громадської ситуації не виробництву, а розкоші, де ринок – це не система взаємовигідних угод, а система обманів.

Висновки з проведеного дослідження. Перспективним убачаємо аналіз текстів оригіналів і текстів перекладів англійських байок доби Реалізму з акцентом на відтворенні діалогу культур.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Комиссаров В.Н. Слово о переводе. Москва: Международные отношения, 1973. 214 с.
2. Библер В.С. Культура. Диалог культур (опыт определения). Вопросы философии. 1989. № 6. С. 31–42.
3. Гегель Г.В.Ф. Басня. Лекции по эстетике. Санкт-Петербург: Наука, 1999. Т. 1. С. 420–427.
4. Главацька Ю.Л. Композиційно-сміслова структура англомовної байки: лінгвокогнітивний аспект: дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Херсонський державний університет. Херсон, 2008. 227 с.
5. Главацька Ю.Л. Фреймове моделювання байки Б. МанDEVІЛЯ "The Grumbling Hive: or, Knaves Turn'd Honest". Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. 2. Херсон: Вид-во ХДУ, 2005. С. 331–339.
6. Mandeville B. The Grumbling Hive: or, Knaves Turn'd Honest. URL: <https://andromeda.rutgers.edu/~jlynch/Texts/hive.html>.
7. Мандевиль Б. Басня о пчелах, или Пороки частных лиц – блага для общества / пер. с англ. Е.С. Лагутина, А.Л. Субботина. Москва: Наука, 2000. 291 с.
8. Боров Ю.Б. Эстетика. Москва: Политиздат, 1981. 399 с.
9. Культурология: История мировой культуры: учеб. для студ. высш. учеб. завед. / ред. А.Н. Маркова. Москва: Культура и спорт, Издательское объединение «ЮНИТИ», 1998. 600 с.
10. Гриб В.Р. Избранные работы. Статьи и лекции по зарубежной литературе. Москва: Гос. изд-во художественной литературы, 1956. 415 с.
11. Рассел Б. История западной философии / пер. з англ. Ю. Лисняка, П. Таращука. Київ: Основи, 1995. 759 с.
12. Белёхова Л.І. Словесный образ в американской поэзии: лінгвокогнітивний аспект: монографія. Москва: ООО «Звездопад», 2004. 376 с.
13. Лотман Ю.М. О поэтах и поэзии. Санкт-Петербург: Искусство-СПб, 1996. 848 с.
14. Культурология: учебник для вузов. Стандарт / ред. Ю.Н. Солоник, Е.Э. Сулова. Санкт-Петербург: Питер, 2014. 448 с.